УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.44>**Денис Молдованов,***аспірант кафедри правового забезпечення господарської діяльності
факультету № 6**Харківського національного університету внутрішніх справ*

СУБ'ЄКТ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ЯК ОБ'ЄКТ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

У дослідженні визначається суб'єкт електроенергетики у сфері альтернативної енергетики. Під час встановлення суб'єкта електроенергетики у сфері альтернативної енергетики ми зіткнулись із дуалізмом визначень, а саме «учасник» та «суб'єкт», після чого було встановлено тотожність між цими термінами. У дослідженні застосовуються методи аналогії, аналізу та наукового моделювання. Таким чином, було вирішено досліджувати предмет починаючи з аналізу більш загального терміна, а саме «суб'єкт електроенергетики». Зазначений термін наводиться як у науковій літературі, так і в законодавстві. Однак, досліджуючи чинне законодавство, були встановлені певні недоліки у самому визначенні. Так, законодавчо закріплене визначення є лише переліком певних суб'єктів або учасників, які можуть діяти на ринку електричної енергії. Однак таке визначення є недалекоглядним та потребує доопрацювання.

Таким чином, були досліджені думки науковців щодо надання визначення понять. Таким чином, у науковій літературі трапляються два погляди: визначення шляхом застосування переліку суб'єктів, діючих у певній галузі; надання визначення шляхом встановлення певних ознак такого суб'єкта. Таким чином, було також проаналізовано два нормативно-правові акти, які визначають суб'єктів на ринку електричної енергії. У праці вивчаються відмінності між термінами, наведеними в Законі України «Про електроенергетику» та Законі України «Про ринок електричної енергії». На базі чинних визначень досліджуваного об'єкта виділено кілька ознак та встановлені найголовніші з них.

Після дослідження було встановлено про необхідність зміни чинного визначення «суб'єкта ринку електричної енергії» та надання його шляхом переліку певних ознак, під які має такий суб'єкт або учасник підходити.

Розглядаючи сферу відновлювальної енергетики, ми встановили відсутність визначення «суб'єкта в сфері альтернативної енергетики», отже, є загальна необхідність надання останнього. Шляхом застосування методу аналогії, спираючись на попередньо визначений «суб'єкт ринку електричної енергії» та наукове пізнання, у праці було визначено «суб'єкта в сфері альтернативної енергетики».

Ключові слова: суб'єкти електроенергетики, учасник правовідносин, альтернативні джерела енергії.

Постановка проблеми. Енергетичний сектор в Україні перебуває в процесі реформування. Останніми роками було запущено цілу низку багатообіцяючих правових реформ в енергетичному секторі. Зазначені реформи мають на меті наблизити вітчизняне законодавство до європейських стандартів та покращити енергетичний баланс країни. Крім того, список суб'єктів, які вже існували в сфері електроенергетики, було доповнено низкою контролюючих органів та органів, що необхідні для створення ефективно діючого ринку електроенергетики загалом та ринку альтернативної енергетики зокрема.

Останнім часом усе більш актуальним стає питання стимулювання розвитку альтернативної енергетики, масове запровадження якої призведе до зниження ціни на

енергоносії, покращення екологічної ситуації та виведення держави з енергетичної залежності від інших країн.

Однак понятійна система нового Закону України «Про ринок електричної енергії» [1] відрізняється від понятійної системи інших нормативно-правових актів, що може створювати певні правові колізії. Новим законом введені нові суб'єкти та визначені нові терміни, які відмінні від визначень, що містяться в інших нормативно-правових актах (зокрема, визначення суб'єкта альтернативної енергетики). Таким чином, важливе створення єдиного понятійного апарату у сфері альтернативної енергетики та закріплення його на нормативному рівні.

Результати аналізу наукових джерел і публікацій свідчать про те, що ця тема

потребує подальшого дослідження. Тематику понятійного апарату та суб'єктного складу в енергетиці досліджували такі науковці, як В. Голенко, А. Рожко, Т. Санжарук, М. Хаустова та інші.

Метою цієї статті є порівняння окремих визначень терміна «суб'єкт (учасник) електроенергетики або ринку електричної енергії» та надання власного визначення. Крім того, метою нашого дослідження є тлумачення терміна «суб'єкт альтернативної енергетики», яке буде надане на основі та з огляду на визначення більш загального суб'єкта у зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу. Під час визначення суб'єкта, учасника ринку електричної енергії насамперед необхідно визначити саме поняття «суб'єкт». В юридичному словнику зазначено, що суб'єкт правовідносин – це особа (фізична і юридична), держава, державне чи муніципальне утворення, які наділені законом здатністю мати безпосередньо або через представника суб'єктивні права і юридичні обов'язки (тобто правосуб'єктністю) [2]. М. Хаустова надає таке визначення суб'єкта правовідносин – це індивідуально визначений суб'єкт права, який реалізував свою правосуб'єктність у частині реалізації конкретних прав і свобод у конкретних правовідносинах [3, с. 34]. На думку Т. Санжарук, поняття «суб'єкт правовідносин» та «учасник правовідносин» є похідними один від одного [4, с. 91–94].

Визначаючи суб'єктів правовідносин у галузі альтернативної енергетики, необхідно виходити від загального до більш конкретного, таким чином, вважаємо за необхідне розглянути спочатку та визначити поняття «суб'єкти електроенергетики» та «суб'єкти ринку електричної енергії» у зв'язку із похідністю поняття «суб'єкт у сфері альтернативної енергетики» від поняття «суб'єкт електроенергетики».

13 квітня 2017 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про ринок електричної енергії». Відповідно до останнього на ринку електричної енергії фактично були сформовані нові учасники, за допомогою яких кінцева послуга з надання електричної енергії надається не безпосередньо виробниками енергії, а із залученням посередників, які потрібні для уникнення монополізації та створення конкуренції на ринку електричних послуг. Крім того, суб'єктний склад у електроенергетичній сфері був доповнений контролюючими органами. Таким чином, відбулись зміни в структурі та складі суб'єктів, які виробляють, розподіляють, передають та споживають електричну енергію.

Для визначення суб'єкта ринку електричної енергії необхідно визначити спорідненість у термінах «учасник» та «суб'єкт» ринку електричної енергії. Так, у Законі України «Про ринок електричної енергії» надається визначення, із якого виходить, що учасник ринку електричної енергії – це особа або орган, який здійснює свою діяльність на ринку електричної енергії у порядку, передбаченому законом. У цьому ж нормативно-правовому акті наданий перелік учасників, що є суб'єктами ринку електричної енергії: електропостачальник, виробник, оператор системи передачі, трейдер, оператор ринку, оператор системи розподілу, споживач та гарантований покупець [1].

Розглянувши визначення, наведене в законі, можна дійти висновку, що зазначене, скоріше, є переліком та розкриває лише основних суб'єктів цього ринку, при цьому не розкриваючи саме визначення та характерні ознаки таких суб'єктів.

13 квітня 2017 року втратив чинність Закон України «Про електроенергетику», яким було встановлено, що суб'єкти електроенергетики – це суб'єкти господарської діяльності незалежно від їх відомчої належності та форми власності, що займаються виробництвом, передачею, розподілом, постачанням електричної енергії та теплової енергії у разі централізованого теплопостачання, а також суб'єкт господарської діяльності, що здійснює централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління [5]. У такому разі визначення надане з позиції тлумачення функцій суб'єкта електроенергетики та його основних господарських ознак. На нашу думку, визначення, надане в Законі України «Про електроенергетику» (втратив чинність), є більш доцільним та повним, ніж те, що міститься в чинному законодавстві. Тому видається доцільним продовжувати використовувати його та розглянути можливість закріпити його у чинних нормативно-правових актах.

А. Рожко у своїй монографії, визначаючи суб'єктів електроенергетики, зазначає про необхідність лише конкретизації певних суб'єктів, наприклад: виконавець, постачальник, споживач, підрядник, партнер, інвестор тощо [6, с. 169]. Такий підхід видається не зовсім доцільним, враховуючи можливість створення нових суб'єктів та необхідність закріплення чіткого визначення суб'єкта ринку електроенергетики та його характерних рис у нормативно-правових актах.

В. Голенко, визначаючи суб'єктів у галузі електричної енергії, виходить з основ цивільного та господарського права, при цьому зазначаючи, що визначити їх можливо, розподіливши на:

- юридичних осіб – суб'єктів господарювання;
- фізичних осіб – громадян України, іноземців та осіб без громадянства;
- відокремлені підрозділи господарських організацій, насамперед філії та представництва [7, с. 26].

Вважаємо, що спосіб визначення суб'єкта електроенергетики шляхом їх перелічення є недалекоглядним у зв'язку зі швидким ростом технологій, а отже, і зміною розглядуваних правовідносин. Українське законодавство швидко реформується, запозичуючи європейський досвід, однак слід пам'ятати, що мінливість законодавства ЄС також істотна, передбачити зміни у розвитку правовідносин вкрай складно, таким чином, і майбутні законодавчі реформи у досліджуваній сфері також майже неможливо передбачити. Тобто є перспективи виникнення нових суб'єктів, яких, можливо, буде необхідно включити до наявного переліку суб'єктів ринку електричної енергії. Таким чином, видається більш доцільним навести лише характеристики зазначених суб'єктів, за допомогою яких можна буде встановити належність суб'єкта до певних правовідносин.

Пропонується виокремити такі ознаки суб'єкта електроенергетики, як:

- відомча належність (Закон України «Про ринок електричної енергії» [1] більш її конкретизує порівняно із Законом України «Про електроенергетику» [5], що, на нашу думку, є зайвим);

- форма власності. Так, Господарський кодекс України розрізняє суб'єктів таких форм власності: приватне, державне, комунальне, колективне або змішаної форми власності підприємство [8];

- місце здійснення діяльності. Відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії» [1] всі суб'єкти електроенергетики є суб'єктами ринку електричної енергії, позаяк здійснюють свою діяльність на зазначеному ринку;

- сфера застосування. Розглядаючи сферу застосування, необхідно звернути увагу на загальні функції, які є переважними на ринку електричної енергії, а саме: вироблення, передачу, споживання та забезпечення функціонування як самого ринку, так і процесу з передачі та споживання.

Підсумовуючи наведене, можна визначити суб'єктів або учасників у сфері електроенергетики як господарюючих суб'єктів незалежно від їх відомчої належності та форми власності, які здійснюють господарську діяльність на ринку електричної енергії і діяльність із вироблення, передачі, споживання та забезпечення функціонування як

самого ринку, так і процесу з передачі та споживання електричної енергії.

Визначаючи суб'єктів у сфері альтернативної електроенергетики, видається, що виробництво електроенергії з альтернативних джерел енергії є невід'ємною складовою частиною системи виробництва електричної енергії загалом. Тобто суб'єктний склад правовідносин в альтернативній енергетиці є подібним до того, що існує на загальному ринку електроенергетики, адже передбачається єдиний механізм передачі електроенергії від виробника до кінцевого споживача.

Виробництво електричної енергії – господарська діяльність, пов'язана з перетворенням енергетичних ресурсів будь-якого походження, у тому числі альтернативних джерел енергії, на електричну енергію за допомогою технічних засобів з метою її продажу на підставі договору [5].

Своєю чергою сфера альтернативних джерел енергії визначається як галузь діяльності, що пов'язана з використанням альтернативних джерел енергії для виробництва, постачання, передачі, зберігання, транспортування та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел.

Альтернативні джерела енергії – відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, гідротермальна, аеротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів.

Тобто специфічною ознакою сфери альтернативної енергетики є саме джерело генерації енергії.

Закон України «Про альтернативні джерела енергії» [9] не містить визначення терміна «суб'єкт у сфері альтернативної електроенергетики».

Таким чином, можна сказати щодо суб'єктів у сфері альтернативної електроенергетики, що це – суб'єкти господарювання незалежно від їх відомчої належності та форми власності, які здійснюють господарську діяльність з генерації, передачі або споживання електроенергії, виробленої з альтернативних джерел енергії.

Висновки

Натепер усе більше країн світу занепокоєні виснаженням запасів природних копалин первинних джерел енергії, у зв'язку із чим видається необхідним стимулювання впровадження нових альтернативних дже-

рел енергії та створення нормативно-правового забезпечення для регулювання відносин у сфері альтернативної енергетики.

Однак Україна перебуває лише на початковому етапі переходу на альтернативні джерела енергії. Також відсутній єдиний підхід до визначення певних термінів, зокрема суб'єктів у сфері альтернативної енергетики. Аналіз юридичної літератури з цього питання свідчить про те, що проблемні питання щодо визначення суб'єкта у сфері альтернативної енергетики слабо висвітлювались, однак необхідність для встановлення зазначеного визначення стає все більш нагальною, адже відносини з альтернативної енергетики все швидше розвиваються.

Тому, враховуючи загальні тенденції та сформований досвід, пропонується законодавчо закріпити такі визначення.

Суб'єктом або учасником у сфері електроенергетики є господарюючий суб'єкт незалежно від його відомчої належності та форми власності, який здійснює господарську діяльність на ринку електричної енергії і діяльність із вироблення, передачі, споживання та забезпечення функціонування як самого ринку, так і процесу з передачі та споживання енергії.

Суб'єктом у сфері альтернативної електроенергетики є господарюючий суб'єкт незалежно від його відомчої належності та форми власності, який здійснює гос-

подарську діяльність з генерації, передачі або споживання електроенергії, виробленої з альтернативних джерел енергії.

Список використаних джерел:

1. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13 квітня 2017 р. № 2019-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 27–28. Ст. 312.
2. Большой юридический словарь / за ред. А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских. Москва: ИНФРА-М, 2000. 594 с.
3. Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3. С. 29–38.
4. Санжарук Т.О. Поняття «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин»; питання розмежування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003 р. Вип. 21. С. 91–95.
5. Про електроенергетику : Закон України від 16 жовтня 1997 р. № 575/97 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 1. Ст. 1.
6. Рожко А.О. Економічне співробітництво України та ФРН у сфері відновлюваних та нетрадиційних джерел енергії : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2011. 311 с.
7. Голенко В. Суб'єктний склад генерування електричної енергії з енергії вітру. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С. 25–30.
8. Господарський кодекс України: від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
9. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20 лютого 2003 р. № 555-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 155.

The study identifies the subject of electricity in the field of alternative energy. In identifying an electricity entity in the field of alternative energy, we were confronted with a dualism of definitions, namely, “participant” and “entity”, after which the identity between these terms was established. The study uses methods of analogy, analysis and scientific modeling. Thus, it was decided to investigate the subject, starting with an analysis of a more general term, namely, the subject of electricity. This term is stated both in the scientific literature and in the legislation. However, research into the current legislation has identified some deficiencies in the definition itself. The statutory definition is only a list of certain entities or participants that may operate in the electricity market. However, this definition is not far-sighted and needs to be refined.

Thus were the researches of the scientists' opinion regarding the definition of concepts. Thus, there are two views in the scientific literature: the definition by applying a list of actors operating in a particular field; providing a definition by identifying certain features of that entity. Thus, two regulatory acts that determine the entities in the electricity market were also analyzed. The paper examines the differences between the terms given in the Law of Ukraine “On Electricity” and the Law of Ukraine “On the Electricity Market”. Based on the current definitions of the studied object, several features are identified and the most important ones are set.

The study identified the need to change the current definition of an “electricity market entity” and to provide it by listing certain features that the entity or participant should approach.

Considering the field of renewable energy, we have found that there is no definition of “entity in the field of alternative energy”, so there is an urgent need to provide the latter. By applying the analogy method, based on the pre-determined “subject of the electricity market” and scientific knowledge in the work, the “entity in the field of alternative energy” was defined.

Key words: electricity entities, legal entity, alternative energy sources.